

УДК 35.078.16:[342.72/.73:316.774:939.253](477)«19»

С. Л. ЗВОРСЬКИЙ*

ЩО КОМУНІСТИЧНА ВЛАДА НАМАГАЛАСЯ ПРИХОВАТИ ВІД НАРОДУ? (із практики засекречування архівних документів за доби тоталітаризму)

У загальних рисах проаналізовано практику засекречування архівних документів за радянської влади, рушійні мотиви цього процесу. На прикладі інформації, що міститься у зведеному багатотомному «Реєстрі розсекречених архівних фондів України» (2009–2013) показано, які задокументовані прояви повсякденного буття радянських громадян переводилися в категорію інформації, що не підлягає розголошенню. Підкреслено деструктивний вплив практики тотального засекречування архівних документів на стан історичної науки, інших наук, що призводило до деформації суспільної свідомості.

Ключові слова: засекречування архівних документів; тематичні блоки засекречуваної інформації; «Реєстр розсекречених архівних фондів України».

Ще від часу виникнення перших архівів в історії людства перед архівістами постійно постає питання про дотримання режиму таємниці щодо змісту певної частини документів, які в них відкладаються. Причини, з яких та чи інша інформація, що міститься в архівних документах, засекречується, є цілком очевидними – потреба у нерозголошенні конфіденційних відомостей, що можуть зашкодити інтересам держави, суспільства, окремої особи та призводити до згубних наслідків. Питання застосування режиму таємного зберігання документів, у т. ч. в архівах,

* *Зворський Сергій Леонідович* – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу технологічного забезпечення архівної справи Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (за сумісництвом); завідувач сектору енциклопедичних досліджень Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1707-2310>

є предметом постійної уваги з боку органів державної безпеки та управління архівною справою і загальносвітовою практикою. З плином часу, коли засекречена архівна інформація втрачає свою актуальність (відносно, звичайно, бо вона завжди може бути затребуваною суспільством і окремими дослідниками) і зникають чинники, які, власне, і призводять до того, що частина архівних документів стає недоступною для широкого загалу, відбувається зворотний процес – із документів знімається відповідний гриф і вони розсекречуються. Хоча у деяких установах, як, приміром, в Архіві Ватикана, значні масиви документів залишаються засекреченими упродовж кількох століть. Архіви, передусім державні, завжди були інструментом певного впливу на суспільну свідомість, знаряддям реалізації інформаційної політики панівної верстви, яка може полягати як в забезпеченні безперешкодного удоступнення до документної спадщини, так і навпаки, у приховуванні, засекречуванні певної інформації.

У зв'язку з цим виникає потреба проаналізувати рушійні мотиви і технологічні процеси засекречення упродовж останніх десятиліть багату історико-культурної спадщини, що відклалася в державних архівах України, їх правову базу. Якщо історія розсекречування архівних документів загалом знайшла висвітлення у фаховій літературі¹, то засекречування залишається «білою плямою» в історіографії української архівістики. Ситуація виглядає досить дивною: опубліковано, наприклад, ґрунтовну наукову розвідку відомого архівознавця Л. Левченко з питань законодавчо-нормативного регулювання засекречування і розсекречування документів у США², але бракує таких розвідок на матеріалах із практики архівів України. Поки ж маємо поодинокі наукові праці українських дослідників (В. Бернадський, О. Ботвінкін, П. Ворожко), які стосуються історії засекречування інформації, проте лише у рамках діяльності українських спецслужб³, або ж цензурних перепон у сфері друкованого слова, книговидання, бібліотечної справи (О. Федотова, О. Каракоз)⁴. Тому ця стаття має на меті привернути увагу до потреби вивчення історії засекречувань в архівах України.

Ми залишаємо поза рамками цієї статті теоретичні аспекти засекречування архівних документів за часів радянської влади, оскільки така складна й різнопланова тема має стати предметом окремого поглибленого вивчення. Наразі акцентуємо увагу на такому важливому для розуміння процесів засекречування інформаційному джерелі як «Реєстр розсекречених архівних фондів України» у 3-х томах, 5-ти книгах⁵ (далі – «Реєстр»), який є результатом співпраці всіх центральних державних архівів України та державних архівів 24 областей, Державного архіву в Автономній Республіці Крим, міст Києва і Севастополя та Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (УНДАСД), що здійснювалася протягом

2007–2013 рр. Це видання існує як у друкованому, так і електронному вигляді⁶.

Ініціатором і ідейним натхненником укладання «Реєстру» став Голова Державного комітету архівів України у 2002–2006 рр., д-р іст. наук, проф., чл.-кор. НАН України (2012) Г. Боряк. Підготовка цього науково-довідкового видання здійснювалась за наказом Державного комітету архівів України «Про підготовку реєстру розсекречених фондів (1991–2000)» від 21 березня 2001 р. № 17. Фактично ж «Реєстром» охоплено набагато ширший період – 1986–2010 рр., тобто час, коли державні архіви України на хвилі утвердження принципів демократизації суспільного, наукового життя, деідеологізації і плюралізму думок провадили інтенсивну роботу з розсекречування великої кількості архівних фондів і колекцій та їх введення до загального користування й наукового обігу.

Дослідники отримали змогу прилучитися до значного масиву документів з історії культурного, громадського та ідейно-політичного життя українського суспільства, які до незалежності України були для них фактично недоступними (сумарно – близько 10 тис. фондів). Нині ці розсекречені фонди активно використовуються у науковій та інших сферах інтелектуальної діяльності. Українські історики та інші науковці отримали доступ до величезного пласту джерел, завдяки яким стало можливим збагачення знань з багатьох маловідомих або й взагалі невідомих епізодів з історії нашої держави. Надійним орієнтиром у цій роботі продовжує слугувати згаданий «Реєстр».

Водночас це видання уможливує знаходження відповідей на запитання, які цікавлять багатьох дослідників української минувшини, – а які ж саме пласти життя наших предків і сучасників з волі ідеологічного апарату тоталітарного ладу на тривалий час були недоступними для вивчення і використання?

Аналіз змісту «Реєстру» засвідчує, що майже у всіх державних архівах України засекреченими виявились певні однотипні тематичні комплекси документів. Це означає, що засекречення цих комплексів велось централізовано, із союзного чи республіканського центру прийняття управлінських рішень (таких центрів могло бути кілька), за тим чи іншим директивним документом (інструкцією, наказом, циркуляром, переліком тощо – як правило, також із обмеженим допуском). Відомо, що після 1917 р. із періодичністю в кілька років з'являлися щоразу оновлювані «Переліки відомостей, що є за своїм змістом спеціально охоронюваною державною таємницею» або документи під іншими заголовками, але аналогічного змісту. Останні такі Переліки затверджувалися Радою Міністрів (РМ) СРСР у 1956, 1959, 1966 та 1980 рр.⁷ та дублювалися постановами РМ УРСР. Спершу, у 1920-х роках, засекречування стосувалося відомостей військового й фінансово-економічно-

го характеру, згодом додалися питання політичного характеру та «відомості іншого (або загального) характеру». Такі досить розпливчасті формулювання відкривали широке поле для суб'єктивізму у визначенні відомостей, що не підлягали розголошенню. Як наслідок, засекречувалося надмірно багато інформації, де потреба в секретності була дуже сумнівною. Проте архівісти добре розуміли, що у випадках недбалості в цьому питанні з них питатимуть дуже суворо і тому свідомо перестраховувалися. Як зазначав В. Пристайко, «підтвердженням цьому стали Постанова РМ СРСР «Про встановлення переліку відомостей, що складають державну таємницю, розголошення яких карається законом» від 8 червня 1947 р. та Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про відповідальність за розголошення державної таємниці і за втрату документів, що містять державну таємницю» від 9 червня 1947 р.⁸ Працювати під таким тиском архівістам було непросто. Зрештою, «закручування гайок» під приводом охорони державної таємниці задля інтересів радянської держави почало давати зворотний ефект – став відчуватися брак потрібної для нормального функціонування СРСР інформації, у т. ч. акумульованої в архівах.

Через недоступність значної частини архівної інформації у другій половині 1950-х років склалася така ситуація, коли на тлі розвінчання культу особи Й. Сталіна, т. зв. «хрущовської відлиги» (яка виявилася короткочасною) частина науковців та архівістів стали звертатися зі скаргами та проханнями до керівних органів. У відповідь при ЦК КПРС було створено спеціальну комісію, яка підготувала проект постанови «Про заходи з упорядкування режиму зберігання і кращого використання архівних матеріалів міністерств і відомств». Ця постанова була прийнята 7 лютого 1956 р. за № 246 РМ СРСР. У ній прямо зазначалося, що «значна частина архівних документів необґрунтовано засекречена і не може бути використана установами та відомствами, а також науковими працівниками, в багатьох архівних установах встановлений нічим не виправданий надзвичайно складний порядок допуску дослідників до роботи над архівними матеріалами. Досі знаходиться на таємному зберіганні велика кількість архівних документів дореволюційного часу [...], наступних років, хоча зберігання цих документів у таємних фондах в даний час не викликається необхідністю». Крім того, практично не використовувалася значна частина офіційних документів партійних і радянських установ, причому лише з однієї причини: на них стояли підписи осіб, які потім були усунуті від керівництва (репресовані)⁹.

Проте постанова 1956 р. мала незначний і короткочасний вплив на архівну практику. Можна стверджувати, що її саботували прибічники «жорсткої руки» Й. Сталіна, яких серед керівників архівів залишалося багато. Вже через 10 років, з новою зміною політичного курсу, знову

повернулися й посилювалися обмежувальні заходи щодо доступності до архівних документів. Розширення кола документів обмеженого допуску призвело до того, що у 1980-х роках у держархівах СРСР під обмеженнями різного рівня знаходилося понад 50% документів. Інакше кажучи, інформаційний потенціал архівних установ не використовувався і наполовину.

Як засвідчує аналіз «Реєстру», в Україні найбільш чисельною групою документів, які підлягали засекречуванню (за кількістю фондів і справ), виявилися ті, що стосувалися перебування цивільного населення на тимчасово окупованих нацистами теренах України, його повсякденного життя (точніше, виживання) і побуту. Це документи про діяльність сільських, районних, міських управ, бірж праці, сільськогосподарських громад і комендатур, земельних товариств, промислових і транспортних підприємств, кас взаємодопомоги, різних заготівельних контор і бюро, навчальних закладів, редакцій газет, охоронних служб, допоміжної поліції тощо, тобто практично всіх організацій, де велося бодай мінімальне справочинство. Засекречувалися навіть окремі справи фондів, у яких відклалися документи про діяльність комісій різного рівня зі встановлення фактів звірств і злочинів загарбників. Таким чином, на довгі роки в СРСР була встановлена негласна заборона на доступ до архівних джерел, які проливали світло на умови життя радянських громадян в окупації. Як наслідок, не існувало ґрунтовних наукових праць про цей трагічний період в історії українського народу. По суті, єдиним способом отримання інформації про життя під окупантами у 1941–1944 рр., аж до проголошення незалежності України, залишався метод «усної історії», розповіді чи записи очевидців подій воєнної доби. Але й вони не підлягали розголошенню у друці.

Засекреченню підлягали і документи, що відклалися в діяльності румунських окупаційних адміністративних органів (претур і примарій) на території губернаторств Бессарабія, Трансністрія та у Північній Буковині (терени сучасних Одеської, Чернівецької та південних районів Вінницької областей), а також постів і секцій жандармського легіону, префектур, в'язниць, комісаріатів поліції, бригад сигуранци, трибуналів, прикордонних загонів та ін.

При ознайомленні зі змістом засекречуваних документів часто важко збагнути, що ж саме у них було небажаним для розголошення з позицій ініціаторів заборон, шкідливим для держави? Приміром, при аналізі ф. Р-1683 («Сільськогосподарська громада «Желанне» № 2 Галицинівської сільської управи, с. Желанне Друге Селидівського району Юзівської області») незрозуміло, яка суспільна небезпека приховувалася у зведеннях про вилучене у населення майно і продукти харчування німецькими та італійськими військами, наказах та розпоряджен-

нях німецького командування¹⁰? Адже з позицій радянської ідеології ці документи, навпаки, мали б бути красномовним доказом звірств окупантів і страждань цивільного населення.

Утім, марно шукати логіку у діях посадовців, що стояли біля керма радянської ідеологічної машини і розсилали в архіви вказівки про засекречування чергового масиву документів. Точніше, певна логіка існувала, але, з позицій дотримання державної таємниці – із жахливим «коефіцієнтом перестраховки», за принципом «аби чогось не трапилось». Наприклад, відомо про існування абсолютно секретного для свого часу переліку відомостей, заборонених для опублікування, підготовленого у 1949 р. Головлітом СРСР. Цей документ був оприлюднений вже у наші часи Українським Центром досліджень визвольного руху. У країні, яка чотирма роками раніше перемогла у найстрашнішій війні в історії людства, під заборону про розголошення підлягало дуже багато відомостей, тематично згрупованих у 359 пунктах (параграфах). Серед них: узагальнені дані про вплив війни на здоров'я громадян – епідемії, зниження народжуваності, харчові раціони і їх вплив на здоров'я населення, житлові умови (§98), зведені цифрові дані про кількість інвалідів війни (§100), історії з'єднань, частин і кораблів Збройних Сил СРСР, а також їх бойовий шлях при умові зазначення конкретного з'єднання, частини, корабля і прізвищ їх командирів (§102), зведені дані про втрати союзників і противників у живій силі і техніці під час війни (§104), про трофеї, захоплені Збройними Силами СРСР (§105), відомості про випадки перевдягання розвідників (крім партизанів) у військову форму противника (§108), кількість військової техніки, отриманої від союзників (§114), перебої у постачанні населення (§349), відомості про радянську цензуру і інформацію, що розкриває організацію і методи роботи органів цензури (§359)¹¹. Іншими словами – заборонялося оприлюднювати майже все. Тому стає цілком зрозумілим, у яких умовах доводилося діяти архівним установам, який величезний пласт історично цінної інформації вони змушені були засекречувати і наскільки неповними і спотвореними через це були вітчизняні історичні праці.

Але повернімося до інформації, зафіксованої у «Реєстрі». У руслі переліку, частково наведеного у попередньому абзаці, тотально засекречувалися відомості, пов'язані з діяльністю військових комісаріатів, евакуаційних госпіталів. Типовим блоком відомостей, що не підлягали розголошенню, були документи, пов'язані з діяльністю міжрайонних інспекцій з визначення урожайності. Звіти про урожайність сільськогосподарських культур та з обліку посівних площ, що готувалися цими інспекціями і засекречені у перші повоєнні роки, були заборонені для доступу науковцям понад 40 років. У «Реєстрі» зафіксовані навіть документи, датовані ще початком ХХ ст., дореволюційної доби, які були

розсекречені лише у кінці 1980-х та в 1990-х роках, тобто через 70–80 років. Щоправда, таких документів небагато.

Серед документів, що відклялися у Державному архіві Закарпатської області, засекретили відомості, датовані 1938–1939 рр., про діяльність виконавчих органів Карпатської України, Центральної Народної Ради, а також різних організацій за часів перебування Закарпаття (Підкарпатської Русі) у складі Чехословаччини – Крайового управління Підкарпатської Русі та його Президії, місцевих адміністративно-територіальних управлінь (жуп), Президії Цивільної управи, крайової прокуратури, канцелярії губернатора, правління культурно-освітнього товариства «Просвіта», органів прокуратури, багатьох інших адміністративних установ, місцевих секретаріатів різних політичних партій і об'єднань тощо. Але перелік проскрибованих архівних фондів цим не обмежується. Під забороною розголошення опинилися й документи повоєнних радянських установ у краї – виконкомів районних рад народних депутатів та їхніх відділів, промислових підприємств, Закарпатської обласної державної сільськогосподарської дослідної станції у с. Велика Бакта Берегівського району та ін. Тут теж можна з упевненістю стверджувати про те, що з-за великого масиву засекречених документів історія Закарпаття протягом тривалого періоду для всіх, хто цікавиться її порівняно недалекою минувшиною, залишалася строго препарованою і дозованою.

І подібна невтішна картина спостерігалася до 1990-х років у всіх державних архівах України, у всіх областях. Виразно простежуються насамперед політичні й ідеологічні мотиви при засекречуванні архівних документів. Все, що суперечило ідеологічним і партійним настановам і не вписувалося в рамки радянських ідеологем, «єдино вірного і непомильного вчення», мало бути надійно сховано від дослідників. Тому не випадково засекречувалися документи про релігійний та національний рухи (для ідеологічного апарату ЦК Компартії України та республіканського КДБ це було особливо принциповим), національно-визвольні змагання 1917–1921 рр., голодомори, репресії, функціонування радянського карального апарату тощо.

До кожного тому і кожної книги «Реєстру» укладався предметно-тематичний покажчик, який дозволяє глибше зрозуміти рушійні мотиви і проблематику засекречувань. Впадає у вічі те, що засекречування найбільше стосувалося таких проявів як агентура, арешти, агітаційно-пропагандистська діяльність, бібліотеки, учительство, преса та книжки, журналісти, навчальні заклади, бюджети, Друга світова війна, військова справа, документи з особового складу, економіка, заготівля сільськогосподарської, лісової та іншої продукції і сировини, заробітна плата, зловживання, злочини, злочинність і боротьба з ними, іноземці, виконавчі комітети рад депутатів, контрреволюція

і боротьба з нею, контроль, контролюючі органи, кооперація і кооперативний рух, розкуркулення, міліція і поліція, прокуратури і прокурори, статистика і статистичні установи, суди, міські, районні і сільські управи періоду нацистської окупації та багато ін. Можна констатувати, що засекречуватися могло що завгодно. І далеко не завжди це диктувалося потребами забезпечення реальної державної таємниці чи, приміром, обороноздатності країни. Коли під ідеологічне вчення штучно підлаштовується все, що тільки можливе, то й наслідки будуть відповідними, і не завжди вони корелюватимуться з логікою еволюційного, а не революційного суспільного розвитку, зрештою, зі здоровим глуздом.

Як наслідок, після історичних праць М. Грушевського, упродовж 1930–1980-х років, Україна не мала своєї дійсно об'єктивної історії і історіографії, бо дослідникам був перепинений доступ до значних масивів архівних документів. Це теж можна розцінювати як один із низки тяжких злочинів тоталітарної системи. Ситуація змінилася після енергійних кроків Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України, спрямованих на заходи з розсекречування архівних фондів, з підготовленого ним наказу від 18 вересня 1987 р. за № 77, яким оголошувалося рішення колегії ГАУ від 16 вересня 1987 р. «Про розширення доступу дослідників до документів, що зберігаються в державних архівах республіки». Згодом було прийнято ще кілька нормативно-правових документів, якими регулювався процес розсекречування в Україні.

Значення роботи, виконаної українськими архівістами зі введення до наукового обігу і суспільного використання велетенського масиву документів важко переоцінити. Лише в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) за короткий час було знято гриф секретності з більш ніж 17 тис. справ. За обсягами і темпами розсекречування архівних документів Україна помітно випередила інші пострадянські країни. Як наслідок, спостерігається сплеск інтересу до спадщини українського народу, помітна активізація історичних досліджень. Щороку захищається сотні кандидатських і докторських дисертацій з історичної проблематики, друкується велика кількість монографій та науково-популярних видань, висвітлено багато раніше замовчуваних або табуйованих сторінок вітчизняної історії, як, наприклад, повстанський рух українського селянства проти радянського ладу на рубежі 1910–1920-х років (Холодноярська республіка та інші вогнища опору), Голодомор 1932–1933 рр., репресії проти української національної еліти, діяльність УПА, побут населення в умовах нацистської окупації та багато ін.

Актуальним завданням архівістів нині є як подальша робота з розсекречування, оскільки це неперервний процес, так і винесення пра-

вильних висновків із минулої архівної практики, збагачення способів, форм та методів організації використання джерельної інформації з раніше засекречених архівних фондів, оприлюднення та введення її в обіг української історичної науки. Це важливо і з огляду на необхідність перепинення згубної практики фальсифікації історичної пам'яті народу, усвідомлення архівістами відповідальності своєї місії в умовах необхідності у формуванні національної самосвідомості та підтриманні посиленого інтересу громадян до матеріальної і духовної спадщини свого народу, що обумовлює підпорядкування джерельної бази особливих архівних фондів сучасним можливим формам та методам їх використання. Практиці бездумного і необґрунтованого засекречування архівних документів слід поставити надійну перепону, насамперед на нормативно-правовому рівні.

¹ *Пристайко В.* З історії розсекречування архівних документів в Україні // Реєстр розсекречених архівних фондів України : міжархів. довідник. Т. 1. Розсекречені архівні фонди центральних державних архівів України. Кн. 1 / Держкомархів України, Укр. наук.-досл. ін-т архів. справи та документознавства; упоряд. С. Зворський. Київ, 2009. С. 11–23.

² *Левченко Л.* Законодавчо-нормативне регулювання засекречування і розсекречування документів у США // Архіви України. 2012. № 2. С. 181–241.

³ *Ботвінкін О.* Захист секретної інформації в радянській Україні (1918–1928 рр.) // Університет. 2006. № 1. С. 36–47; *Його ж.* Система охорони державної таємниці в Україні. Історичний аспект // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні. 2006. Вип. 2(13). С. 83–88; *Ворожко В. П., Бернадський Б. В., Ботвінкін О. В.* Нарис історії охорони державної таємниці в Україні. Київ : б. в., 2012. 188 с.

⁴ *Федотова О. О.* Політична цензура друкованих видань в УСРР-УРСР (1917–1990 рр.) / НАН України, Ін-т політ і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. Київ : Парлам. вид-во, 2009. 350 с.; *Каракоз О. О.* Цензура в публічних бібліотеках України 1917–1939 рр. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Ліра-К, 2015. 179 с.

⁵ Реєстр розсекречених архівних фондів України : міжархів. довідник. Т. 1 : Розсекречені архівні фонди центральних державних архівів України. Кн. 1. Центральний державний архів громадських об'єднань України, Центральний державний історичний архів України, м. Київ, Центральний державний історичний архів України, м. Львів, Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного, Центральний державний архів-музей літератури і мистецтв України / Укрдержархів України, Центр. держ. архів вищих органів влади та упр. України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства ; упоряд. Н. Григорчук, С. Зворський, Н. Маковська. Київ, 2012. 244 с.; Реєстр розсекречених архівних фондів України : міжархів. довідник. Т. 1 : Розсекречені архівні фонди центральних державних архівів України. Кн. 2 : Центральний державний архів вищих органів влади та управління України / Укрдержархів України, Центр. держ. архів вищих органів

влади та упр. України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства ; упоряд. Н. Григорчук, С. Зворський, Н. Маковська. Київ, 2012. 382 с.; Реєстр розсекречених архівних фондів України: міжархів. довід. Т. 2: Розсекречені архівні фонди Державного архіву в Автономній Республіці Крим, державних архівів областей України, міст Києва і Севастополя. Кн. 1: Державний архів в АРК, Державний архів Вінницької області, Державний архів Волинської області, Державний архів Дніпропетровської області, Державний архів Донецької області, Державний архів Житомирської області, Державний архів Закарпатської області, Державний архів Запорізької області, Державний архів Івано-Франківської області, Державний архів Київської області, Державний архів Кіровоградської області / Держкомархів України, УНДІАСД ; упоряд.: С. Зворський, Н. Христова; редкол.: Г. Боряк (гол.) [та ін.]. Київ, 2009. 534, [1] с.; Реєстр розсекречених архівних фондів України: міжархів. довідник. Т. 2. Кн. 2. Розсекречені архівні фонди державних архівів Луганської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської областей / Держкомархів України, УНДІАСД; упоряд.: С. Зворський, Н. Христова; редкол.: Г. Боряк (гол.) та ін. Київ, 2005. [повна електронна версія]; Реєстр розсекречених архівних фондів України: Міжархів. довідник. Т. 2. Кн. 3. Розсекречені архівні фонди державних архівів Тернопільської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей, міст Києва та Севастополя / Держкомархів України, УНДІАСД; упоряд.: С. Зворський, Н. Христова; редкол.: Г. Боряк (гол.) та ін. Київ, 2005. [повна електронна версія]; Реєстр розсекречених архівних фондів України : міжархів. довідник. Т. 3. Розсекречені архівні фонди ЦДАВО України, ЦДНТА України, Держархіву в АРК, держархівів областей України, міст Києва і Севастополя (2004–2010 рр.) / Укрдержархів ; Укр. наук.-досл. ін-т архів. справи та документознавства ; упоряд. С. Зворський ; редкол. : О. Гінзбург (гол.) та ін. Київ, 2013. 706 с.

⁶ Видання УНДІАСД. URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/index.php?m=21#NPos> (дата звернення: 08.09.2019).

⁷ Буланкин В. И. Исторические аспекты правовой природы общесоюзных перечней сведений, составляющих государственную тайну // Труды НИИ «Прогноз» КГБСССР. Москва, 1982. Вып. 2. № 1096. С. 46–63.

⁸ Пристайко В. З історії розсекречування архівних документів в Україні // Реєстр розсекречених архівних фондів України : міжархів. довідник. Т. 1. Розсекречені архівні фонди центральних державних архівів України. Кн. 1 / Держкомархів України, Укр. наук.-досл. ін-т архів. справи та документознавства; упоряд. С. Зворський. Київ, 2009. С. 13.

⁹ Информационный бюллетень ГАУ СССР. 1956. № 4. С. 3–6.

¹⁰ Реєстр розсекречених архівних фондів України: міжархів. довід. Т. 2: Розсекречені архівні фонди Державного архіву в Автономній Республіці Крим, державних архівів областей України, міст Києва і Севастополя. Кн. 1: Державний архів в АРК, Державний архів Вінницької області, Державний архів Волинської області, Державний архів Дніпропетровської області, Державний архів Донецької області, Державний архів Житомирської області, Державний архів Закарпатської області, Державний архів Запорізької області, Державний архів Івано-Франківської області, Державний архів Київської області, Державний архів Кіровоградської області / Держкомархів України,

УНДІАСД ; упоряд.: С. Зворський, Н. Христова; редкол.: Г. Боряк (гол.) [та ін.]. Київ, 2009. С. 287.

¹¹ Что запрещали публиковать в СССР. Стоп-лист советской цензуры. URL: <http://argumentua.com/stati/chto-zapreshchali-publikovat-v-sssr-stop-list-sovetskoj-tsenzury> (дата звернення: 10.09.2019).

The practice of secreting of the archival documents by the Soviet power and the motives of this process are analyzed in general. The example of information contained in the consolidated multivolume «Register of Declassified Archival Funds of Ukraine» (2009–2013) shows what documented manifestations of everyday life of Soviet citizens were translated into the category of non-disclosable information. The destructive influence of the practice of total secrecy of archival documents on the state of historical science and other sciences was emphasized, which led to the deformation of public consciousness.

Key words: classification of archival documents; thematic blocks of secreting information; «Register of declassified archival funds of Ukraine».